

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Marijampolės savivaldybės
Merui Povilui Isodai

2023-10-03 Nr. S-186

Marijampolės savivaldybės tarybos nariams

DĖL PLANO SUJUNGTI KAIMUS IR SENIŪNIJAS MARIJAMPOLĖS RAJONE

Remiantis Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymu, Etninės kultūros globos tarybos (toliau – EKG), kaip Lietuvos Respublikos Seimui atskaitingos ekspertinės institucijos, pagrindinės veiklos kryptys yra tautinės savimonės bei etninės kultūros gyvosios tradicijos tęstinumo užtikrinimas ir nematerialaus kultūros paveldo apsauga, etnografinių regionų savitumo išsaugojimas.

EKG ir jos padalinį Suvalkijos (Sūduvos) regioninę etninės kultūros globos tarybą (toliau – Sūduvos taryba) pasiekė žinia, kad Marijampolės savivaldybė planuoja pakeisti savivaldybėje dalies gyvenamųjų vietovių teritorijų ir seniūnijų ribas bei pavadinimus – panaikinti kai kurias kaimus sujungiant su kitais, taip pat sujungti kai kurias seniūnijas, o kai kurių kaimų pavadinimus pakeisti naujais. Šį klausimą Sūduvos taryba aptarė savo posėdyje 2023 m. rugsėjo 29 d. ir nutarė pareikšti nepritarimą šiems Marijampolės savivaldybės planams.

Nepritariame planui panaikinti Marijampolės savivaldybėje kai kurias kaimus bei pakeisti kaimų pavadinimus dėl šių priežasčių:

1. Kaimų su visais jų vardais naikinimas – sovietmečio palikimas. Sovietmečiu 1966–1988 m. vykdant melioracijos planą Lietuvoje buvo sunaikinta 5 600 kaimų ir viensėdžių, iš kurių 3600 pavadinimai išbraukti iš LTSR gyvenamųjų vietovių apskaitinių duomenų sąrašo. Tas procesas sustojo atgavus Lietuvai nepriklausomybę. 1999 m. priimtas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas nustatė, kad vienas iš etninės kultūros valstybinės globos uždavinių yra užtikrinti etninių vietovardžių išlikimą. Tačiau nuo 2011 m. kaimų naikinimas vėl atsinaujino tikslinant gyvenamųjų vietovių ribas. Kilus visuomenės pasipriešinimui, šis procesas vėl buvo pristabdytas, o kai kur vietos gyventojų iniciatyva pavyko netgi susigrąžinti dar sovietmečiu panaikintus kaimus: 2011–2018 m. duomenimis į oficialią vartoseną buvo sugrąžinti bent 65 kaimai (pvz., Pasvalio r. savivaldybės siūlymu 2016 m. LR Vyriausybė sugrąžino Galinių, Malupių, Suveizdiškio kaimus Daujėnų seniūnijoje). Taigi pastaruoju metu vyrauja tendencija kaimus ne naikinti, o priešingai – grąžinti seniau panaikintus kaimus į oficialią vartoseną.

2. Istoriškai susiformavę kaimų pavadinimai negali būti savavališkai keičiami remiantis vien tuo, kad yra pasikartojančių pavadinimų (šis reiškinys yra gana dėsninga kultūrinio paveldo ypatybė, susiformavusi dėl tam tikrų istorinių aplinkybių). To paties pavadinimo kaimai šiuo

metu yra lengvai identifikuojami remiantis dabartiniu adresynu pagrįsta navigacija, kadangi to paties pavadinimo kaimai priskiriami skirtingoms seniūnijoms arba pasižymi tam tikra pavadinimo specifika (pvz., I Opšrutai). Dėl ypatingos vietovardžių reikšmės jų tvarkymu, tikslinimu ir norminimu užsiima tam tikros kompetentingos institucijos, bet ne savivaldybės.

Vietovardžiai yra vietos bendruomenių ir visos tautos kolektyvinės atminties gyva išraiška, kultūros paveldas plačiąja prasme, kadangi juose atsispindi kalbos, istorijos, kultūros, tautos pasaulėvaizdžio, gyvenimo būdo atspindžiai, geografiniai, istoriniai, socialiniai ir kiti reiškiniai, būdingi tam tikrai konkrečiai vietai ir jos tapatybei. Jie tampriai susiję su tautosakos paveldu – sakmėmis, padavimais, tikėjimais, papročiais. Gyvenamųjų vietovių vardai palaiko ir stiprina žmonių ryšį su tėvų namais, suartina bendruomenių narius, todėl kaimų ir jų vardų išnykimas pažeidžia žmonių savimonę ir sutrikdo sąsajas su vieta, bendruomenės ir giminės istorija. Vietovardžių vardyną Lietuvoje jau beveik šimtmetį tvarko įvairios atsakingos institucijos: XX a. pirmoje pusėje vietovardžius tvarkė prie Švietimo ministerijos veikusi Valstybės archeologijos komisija, kurios dėka 1935–1937 m. buvo sudarytos Lietuvos žemės vardyno anketos; 1959 m. vietovardžių sąvadas paskelbtas leidinyje „Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas“; Lietuvių kalbos institutas (LKI) nuo 2008 m. leidžia „Lietuvos vietovardžių žodyną“ (jau išleisti 3 tomai), taip pat skelbia ir elektroninę versiją <http://vietovardziai.lki.lt/>. Vietovardžiai kaupiami ir kitose virtualiose duomenų bazėse: *Lietuvos erdvinės informacijos portale* (www.geoportal.lt), VĮ Registrų centro administruojamame geoinformacinės aplinkos portale *REGIA* (www.regia.lt), LKI kuriamose dviejose bazėse – *Lietuvos vietovardžių geoinformacinėje duomenų bazėje* (<http://lkiis.lki.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze>) ir *Istorinių vietovardžių duomenų bazėje* (<http://lkiis.lki.lt/istoriniu-vietovardziu-duomenu-baze>).

Kaimų pavadinimų naikinimas ir keitimas gali sukurti ne tik daug problemų vietos gyventojams bei nekilnojamojo turto savininkams, bet ir mokslinių tyrimų srityje – ypač atliekant etnologinius, lingvistinius, etnomuzikologinius ir kitus paveldo tyrimus. Per daugelį metų rengiant ekspedicijas Lietuvos kaimuose ir remiantis kitais įvairiais šaltiniais sukauptoje archyvinėje medžiagoje yra nurodomos tiriamų reiškinių metrikos siejant su konkrečių kaimų pavadinimais, o jei tie kaimai panaikinami ir (ar) jų pavadinimai pakeičiami, lokalinių tradicijų tyrimai labai apsunkinami, juose atsiranda daug painiavos, gali būti padarytos klaidingos mokslinės išvados. Taigi kaimų naikinimas ir jų pavadinimų keitimas labai kenkia tiek praktiniu požiūriu, tiek moksliniams tyrimams apie lokalias tradicijas.

3. LR Seimas, siekdamas atkreipti dėmesį į gyvenamųjų vietovių ir kitų vietovardžių naikinimą ir būtinybę juos išsaugoti, 2019-uosius metus paskelbė atmintiniais Vietovardžių metais. Tačiau svarbiausias pokytis aptariamame procese įvyko 2020 metais, kai Lietuva vietovardžių tradiciją įtraukė į Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą, kuris sudaromas įgyvendinant UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvenciją (sertifikato Nr. NKPVS-32). Tokiu būdu Lietuva (taip pat ir jos savivaldybės) įsipareigojo saugoti vietovardžių gyvąją tradiciją, todėl kaimų kartu su jų pavadinimais naikinimas – tai UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencijos pažeidimas. Gyvenamųjų vietovių ir jų pavadinimų išsaugojimas svarbus ne tik Lietuvai, bet ir tarptautiniu mastu. Jungtinių Tautų Geografinių vardų ekspertų grupė UNGEGN (angl. *United Nations Group of Experts on Geographical Names*) nuolat rūpinasi vietovardžių tradicijos išsaugojimu, o šioje UNGEGN grupėje dalyvauja ir Lietuvos atstovai. 2023 m. kovo mėn. EKGAT atstovai dalyvavo UNGEGN padalinio Baltijos šalyse konferencijoje, kurios metu įsitikino, kad tik Lietuvoje toliau kaip sovietmečiu tęsiamas kaimų naikinimo su visais jų pavadinimais procesas (pavyzdžiui, Estijoje tos vietovės, kuriose neliko jokių gyventojų ir tėra vien miškas, iki šiol vadinamos senojo kaimo pavadinimu). Taigi jei Marijampolės savivaldybė įgyvendins savo planus panaikinti dalį savivaldybės kaimų, keisti atskirų kaimų

pavadinimus, – tai bus vertinama itin neigiamai ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu lygmeniu.

Taip pat nepritariame planui sujungti kai kurias Marijampolės savivaldybės seniūnijas:

1. Svarbu išsaugoti atskiras Igliaukos ir Gudelių seniūnijas, kadangi jos pasižymi skirtingomis etnoregioninėmis ypatybėmis: Igliaukos seniūnijoje vyrauja Suvalkijos (Sūduvos) sub-regioninė kapsų tapatybė, o Gudelių seniūnija persipina su dzūkiškomis ypatybėmis, todėl yra mišri. Igliaukos ir Gudelių seniūnijų sujungimas paliekant vien Igliaukos pavadinimą neabejotinai ilgainiui ištrintų skirtingą šių seniūnijų kultūrinę lokalinę tapatybę.

2. Taip pat abejojame dėl siūlymo suteikti Sūduvos seniūnijos pavadinimą jungiant Šunskų seniūniją su vakarine Marijampolės seniūnijos dalimi, kadangi tai gali sukelti painiavą, nes Sūduvos pavadinimas taikytinas žymiai didesnei teritorijai – visam etnografiniam regionui.

3. Atkreipime dėmesį, kad paprastai seniūnija vadinama joje esančios svarbiausios gyvenamosios vietovės vardu. Tačiau pagal Marijampolės savivaldybės projektą siūloma iš rytinės Marijampolės seniūnijos dalies suformuoti naują seniūniją Amalvos pavadinimu, kai Amalva yra ne gyvenamoji vietovė, o pelkė, panašiu pavadinimu dar vadinamas ežeras ir upė. Šis pavadinimas siejasi su Igliaukos seniūnijoje esančiu nedideliu Amalviškių kaimu, kuris vargu ar gali pretenduoti į seniūnijos centrinės gyvenvietės statusą. Taigi lieka neaišku, kur būtų planuojamos naujos Amalvos seniūnijos centras.

Taip pat atkreipiame dėmesį, kad Marijampolės savivaldybė tik š.m. rugsėjo 19 d. išplatino kvietimą gyventojams dalyvauti apklausoje dėl planuojamų seniūnijų ir gyvenamųjų vietovių keitimo, nurodydama apklausos laikotarpį nuo rugsėjo 7 dienos iki spalio 7 dienos ir kviesdama gyventojus atvykti į seniūnijų pastatus. Tai prieštarauja Administracinių vienetų ir gyvenamųjų vietovių teritorijų ribų ir pavadinimų tvarkymo taisyklėms, patvirtintoms Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. 651 (toliau – Taisyklės), kadangi: Taisyklių 35 punktą nustato, kad konsultacijų su gyventojais laikotarpis turi apimti nuo 1 iki 2 mėnesių; pagal Taisyklių 38 punktą konsultacijos laikotarpiu ir laiku turi būti suteikta galimybė visiems vietos gyventojams susipažinti su parengtais keitimų dokumentais (žemėlapiu ir kitais dokumentais, paaiškinančiais siūlomus pakeitimus) ir pareikšti nuomonę užpildant apklausos lapus; pagal Taisyklių 28 punktą savivaldybės administracijos direktorius turi parengti siūlomų pakeitimų dokumentus atsižvelgdamas ne tik į savivaldybės tarybos siūlymus, bet ir į gyventojų nuomonę. Taigi jau prieš konsultaciją gyventojai turi būti supažindinti su planuojamais keitimais, visiems gyventojams turi būti skiriamas pakankamas laikas susipažinimui su jais ir savo nuomonės pareiškimui. Kiek mums yra žinoma, Marijampolės savivaldybė rengdama konsultacijas su gyventojais šių teisinių nuostatų nesilaikė.

Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, raginame Marijampolės savivaldybę atsakingai persvarstyti savo planus pakeisti savivaldybėje dalies gyvenamųjų vietovių teritorijų ir seniūnijų ribas bei pavadinimus ir priimti sprendimus remiantis teisės aktais bei Lietuvos tarptautiniais įsipareigojimais.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė